

**МОДЕЛІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ОКРЕМОЇ СУДДІВСЬКОЇ ДУМКИ:
ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ**

Вікторія КОРЕЦЬКА

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
факультету бізнесу і права*

Луцький національний технічний університет

м. Луцьк, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5685-5337>

Інститут окремої суддівської думки є важливим елементом сучасного судочинства, що відображає баланс між принципами колегіальності та індивідуальної незалежності судді¹. Його правове регулювання істотно відрізняється залежно від типу судової системи та функціонального призначення відповідного судового органу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення ролі інституту окремої суддівської думки в умовах трансформації сучасних правових систем та посилення вимог до легітимності судової влади². У європейському правовому просторі співіснують різні моделі регулювання цього інституту: від його повної відсутності у Суді Європейського Союзу до активного використання в Європейському суді з прав людини³, що свідчить про відсутність уніфікованого підходу та зумовлює потребу в їх порівняльному аналізі.

Особливої ваги ця проблематика набуває у контексті євроінтеграційних процесів України⁴. Водночас українська модель правового регулювання окремої суддівської думки, яка закріплює широкі можливості для її висловлення, суттєво відрізняється від підходу, застосованого у Суді ЄС.

Крім того, відмінності у регулюванні окремої суддівської думки безпосередньо пов'язані з різними уявленнями про баланс між

¹ Damaška, M. (1986). *The faces of justice and state authority: A comparative approach to the legal process*. Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300036909/the-faces-of-justice-and-state-authority/>

² Shany, Y. (2014). *Assessing the effectiveness of international courts*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199643322.001.0001>

³ Mistry, H. (2018). Different sets of ideas at the back of our heads: Dissent and authority at the International Court of Justice. *Leiden Journal of International Law*, 31(2), 255–274. <https://doi.org/10.1017/S0922156518000124>

⁴ Alter, K. J. (2014). *The new terrain of international law: Courts, politics, rights*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.1515/9781400852977>

колегіальністю судового рішення та індивідуальною незалежністю судді, а також із різними моделями забезпечення єдності судової практики та прозорості правосуддя⁵.

Таким чином, актуальність теми зумовлена необхідністю порівняльно-правового аналізу регулювання інституту окремої суддівської думки в Європейському Союзі та Україні з метою визначення його ролі у забезпеченні легітимності судових рішень, а також пошуку оптимальної моделі його функціонування в умовах сучасного правового розвитку.

У праві Європейського Союзу відсутній універсальний підхід до інституту окремої думки, що зумовлено особливостями інституційної структури судової влади⁶. Зокрема, Court of Justice of the European Union⁷ традиційно не допускає публічного висловлення окремих суддівських думок. Це закріплено у його процесуальних правилах, які передбачають колегіальність рішення та конфіденційність нарад суддів.

Відсутність окремих думок у Суді ЄС обґрунтовується необхідністю забезпечення єдності судової практики, стабільності правозастосування та посилення авторитету Суду як наднаціонального органу⁸.

Водночас функціональним аналогом окремої думки в Суді ЄС частково виступає інститут висновків генеральних адвокатів, які публічно викладають альтернативне або розширене правове обґрунтування справи⁹.

На відміну від Суду ЄС, European Court of Human Rights¹⁰ прямо передбачає можливість висловлення окремих (як погоджувальних, так і незгодних) думок суддів.

Практика ЄСПЛ демонструє, що окремі думки виконують важливі функції: підвищують прозорість судового процесу, сприяють розвитку правової аргументації, а також можуть впливати на еволюцію судової практики у майбутньому¹¹.

⁵ Paulus, A. (2010). International adjudication. In S. Besson & J. Tasioulas (Eds.), *The philosophy of international law* (pp. 207–224). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199208583.003.0012>

⁶ Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU law: Text, cases, and materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/eu-law-9780198856648>

⁷ Statute of the Court of Justice of the European Union. (2012). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012M/TXT>

⁸ Lenaerts, K. (2004). Unity of European Union law and the role of the Court of Justice. *European Review*, 12(4), 475–490. <https://doi.org/10.1017/S1062798704000369>

⁹ Bobek, M. (2015). *Comparative reasoning in European supreme courts*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198729393.001.0001>

¹⁰ European Convention on Human Rights. (1950). https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

¹¹ Wildhaber, L. (2006). The European Court of Human Rights. *International Journal of Constitutional Law*, 4(3), 510–518. <https://doi.org/10.1093/icon/mol021>

В Україні інститут окремої суддівської думки закріплений на законодавчому рівні¹². Зокрема, відповідні положення містяться у процесуальних кодексах.

Конституційне підґрунтя цього інституту випливає з принципів незалежності суддів та свободи їх внутрішнього переконання. Окрема думка не має обов'язкової сили, але є офіційним елементом судового рішення.

Особливого значення інститут окремої думки набуває у діяльності Конституційного Суду України, де він виконує не лише аргументаційну, але й доктринальну функцію¹³.

Порівняльний аналіз правового регулювання інституту окремої суддівської думки дозволяє виокремити дві концептуально різні моделі організації судової влади¹⁴, які відображають відмінні підходи до співвідношення колегіальності, незалежності суддів та легітимності судових рішень.

Перша з них – інституційно-колегіальна модель, характерна для Суду Європейського Союзу, ґрунтується на пріоритеті єдності судового рішення для вираження волі суду як цілісного органу. У межах цієї моделі рішення суду сприймається не як сукупність індивідуальних позицій суддів, а як результат узгодженої колегіальної діяльності, що має виступати єдиним і авторитетним джерелом правової позиції. Відсутність інституту окремих думок у Суді ЄС зумовлена прагненням забезпечити стабільність правозастосування, передбачуваність судової практики та уникнення внутрішніх публічних розбіжностей, які можуть поставити під сумнів авторитет суду як наднаціональної інституції¹⁵. Такий підхід також пов'язаний із особливостями правопорядку ЄС, де судові рішення відіграють ключову роль у забезпеченні однакового застосування права Європейського Союзу в усіх державах-членах. Водночас компенсаційним механізмом певною мірою виступає інститут висновків генеральних адвокатів, які забезпечують відкритість правового дискурсу без формального порушення єдності судового рішення.

Друга модель – плюралістично-деліберативна, притаманна Європейському суду з прав людини та національним правовим системам, зокрема Україні, базується на визнанні цінності суддівського

¹² Закон України «Про судоустрій і статус суддів». (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>

¹³ Андронов, І. В. (2018). Судові рішення в цивільному процесі України. Юридична література. <https://doi.org/10.32837/11300.22351>

¹⁴ Damaška, M. (1986). *The faces of justice and state authority: A comparative approach to the legal process*. Yale University Press. <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300036909/the-faces-of-justice-and-state-authority/>

¹⁵ European Convention on Human Rights. (1950). https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

плюралізму як складової легітимності правосуддя. У межах цієї моделі окрема суддівська думка розглядається не як загроза єдності суду, а як інструмент підвищення прозорості та відкритості судового процесу, що дозволяє відобразити різноманітність правових підходів і аргументів. Такий підхід сприяє розвитку правової доктрини, оскільки окремі думки можуть містити альтернативні тлумачення норм права, які згодом здатні впливати на зміну або еволюцію судової практики¹⁶. У діяльності ЄСПЛ окремі думки виконують також комунікативну функцію, забезпечуючи діалог між судом, державами та науковою спільнотою, тоді як в Україні вони виступають додатковим гарантом реалізації принципу незалежності суддів та свободи їх внутрішнього переконання.

Разом з тим кожна з моделей має як переваги, так і потенційні ризики. Інституційно-колегіальна модель забезпечує високий рівень єдності та передбачуваності судової практики, проте обмежує публічне вираження індивідуальних позицій суддів. Натомість плюралістично-деліберативна модель сприяє відкритості та розвитку правової аргументації, однак може призводити до фрагментації правових позицій і ускладнення сприйняття рішення як єдиного акту судової влади.

Таким чином, відмінності між зазначеними моделями відображають глибші концептуальні підходи до природи судової влади: як єдиного інституційного голосу або як простору для інституціоналізованого правового діалогу. Вибір тієї чи іншої моделі визначається не лише процесуальними традиціями, але й ширшими уявленнями про джерела легітимності судових рішень та роль суду в правовій системі.

На думку автора, українська модель є більш прогресивною з точки зору розвитку правової аргументації та підвищення довіри до судової влади, однак вона потребує належної культури використання цього інструменту, щоб уникнути зловживань та надмірної фрагментації судової практики.

Таким чином, інститут окремої суддівської думки виступає не лише процесуальним правом судді, але й важливим інструментом легітимації судової влади, що відображає рівень відкритості, зрілості та демократичності правової системи.

¹⁶ Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU law: Text, cases, and materials* (7th ed.). Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/eu-law-9780198856648>